

Kritik mot polisens och åklagares åtgärder i ett ärende i vilket en fordonsförare förnekat att han gjort sig skyldig till hastighetsöverträdelse men gjort en s.k. förskottsbetalning av böter

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot Polismyndighetens i Skåne och åklagares vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Helsingborg, handläggning av ett ärende rörande hastighetsöverträdelse. Han uppgav bl.a. att han blev stoppad av polis, misstänkt för trafikbrott, och lämnade sitt kreditkort till polismännen, eftersom de uppgav att ett bötesbelopp skulle komma att dras från kontot om han inte inställde sig till en framtida rättegång. – Vidare begärde han viss ekonomisk ersättning.

Utredning

Handlingar inhämtades i polismyndighetens ärende THE799/05, åklagarkammarens ärende 304A-1976-05 och Helsingborgs tingsrätts mål B 2387-05 och B 5123-05. Av dessa framkom följande.

AA rapporterades den 11 april 2005 av polis för misstanke om hastighetsöverträdelse i Båstads kommun. I den upprättade primärreporten antecknades att AA var bosatt i USA. Vidare angavs att han förnekade brott och inte var beredd att ta emot ett strafföreläggande.

Dessutom upprättades en handling benämnd ”negativ fullmakt”. Polisen använde sig då av en förtryckt fullmakt i vilken anges att fullmaktsgivaren erkänner brott och ger ombudet fullmakt att mottaga stämning alternativt godkänna ett strafföreläggande. I den aktuella handlingen har ordet ”negativ” lagts till för hand framför den förtryckta rubriken fullmakt. Vidare har ordet ”inte” lagts till meningen där det framgår att fullmaktsgivaren är villig att mottaga ett strafföreläggande. Slutligen anges i fullmakten att AA inte önskar något ombud utan kommer att föra sin egen talan. Trots detta har inom parentes som ombud angetts BB, polisen Helsingborg. – AA:s konto debiterades också ett belopp om 1 200 kr och ett kvitto på depositionen utfärdades.

Ärendet kom in till åklagarkammaren den 13 april 2005. Den 20 april utfärdade kammaråklagaren CC ett strafföreläggande. Den 16 maj inkom ett bestridande av strafföreläggandet från AA. CC beslutade då att väcka åtal och stämningsansökan expedierades till tingsrätten. Ett par veckor senare erhöll CC en förfrågan från Rikspolisstyrelsen i vilken upplystes att full betalning inkommit den 18 april men att strafföreläggandet i Rikspolisstyrelsens register var registrerat som bestritt den 16 maj. Rikspolisstyrelsen önskade därför besked om betalningen skulle gälla som ett godkännande av strafföreläggandet eller inte. CC svarade den 7 juni 2005 att betalningen var att betrakta som ett godkännande.

Samma dag lade CC ned åtalet med motiveringen att det inte längre förelåg tillräckliga skäl för åtal. Beslutet expedierades till tingsrätten. Senare samma dag beslutade CC att återuppta förundersökningen och angav då att nya omständigheter motiverade att så skedde.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av ärende THE799-05.

Polismyndigheten (dåvarande länspolismästaren DD) anförde i ett remissvar bl.a. följande.

Upplysningar

AA rapporterades den 11 april 2005 för en hastighetsöverträdelse inom Båstads kommun. Han förklarade på platsen att han inte erkände förseelsen.

Polisen upprättade en primärrapport och vad som har benämnts s.k. negativ fullmakt. AA förskottrade samtidigt bötesbeloppet genom en kontokortsbetalning. Av fullmakten framgår att AA inte var villig att godkänna ett bötesstraff genom strafföreläggande.

Kammaråklagare CC utfärdade den 20 april 2005 ett strafföreläggande. CC har vidare den 7 juni 2005, som ett svar på en förfrågan från Rikspolisstyrelsen, beslutat att den förskottsbetalning AA gjorde i samband med hastighetsöverträdelsen skulle betraktas som ett godkännande av strafföreläggandet.

Yttrande

Polismyndigheten kan inte finna annat än att ärendet, såvitt avser polismyndighetens åtgärder, har handlagts på ett korrekt sätt.

Ärendet remitterades därefter till Åklagarmyndigheten för upplysningar över handläggningen av ärendet. Därvid skulle särskilt anges vilka rättsliga överväganden som föregick dels beslutet den 7 juni 2005 att betalningen var att betrakta som ett godkännande av strafföreläggandet, dels motiveringen av beslutet att lägga ned åtalet då "tillräckliga skäl för åtalet" inte förelåg, samt dels beslutet att återuppta förundersökningen, trots att samme åklagare lagt ned åtalet.

Åklagarmyndigheten (genom vice överåklagare EE) inkom med ett yttrande, till vilket var fogat yttranden av chefsåklagaren FF och CC.

CC anförde bl.a. följande.

Beslutet den 7 juni 2005 att betalningen var att betrakta som ett godkännande av strafföreläggandet

Min enda förklaring är att jag efter att ha tagit del av rikspolisstyrelsens underrättelse om att det inkommit full betalning för strafföreläggandet den 18 april 2005 har förbisett att betalningen var en följd av deponeringen/förskottet om 1 200 kronor, vilket heller inte framgick av underrättelsen. Istället har jag betraktat betalningen som en regelrätt inbetalning och därigenom som ett godkännande av strafföreläggandet.

Beslut den 7 juni 2005 att lägga ned åtalet

Eftersom jag bedömde ovanstående strafföreläggande som godkänt och åtal var väckt efter godkännandet, så förelåg förutsättningar för att lägga ned åtalet.

Beslut den 7 juni att återuppta förundersökningen.

Jag beslutade att återuppta förundersökningen efter att jag förstått att jag felaktigt beslutat att betalningen skulle anses som ett godkännande. För att ärendet inte skulle anses avslutat beslutade jag mig för att återuppta förundersökning. Inom ramen för förundersökningen var tanken att undanröja strafföreläggandet och slutligen på nytt ta ställning till åtalsfrågan. Jag vidtog inga ytterligare åtgärder i ärendet på grund av mellankommande göromål och semester under tiden den 24 juni till den 22 juli 2005. Jag skiljdes slutligen från ärendet den 1 augusti 2005 eftersom jag påbörjade en tjänst på internationella åklagarkammaren i Malmö.

FF anförde bl.a. följande.

Beslutet att anse betalningen som ett godkännande av föreläggandet

Av 48 kap 9 § rättegångsbalken framgår att strafföreläggande godkänns genom att den misstänkte undertecknar och tillställer behörig myndighet en förklaring att han erkänner gärningen och godtar det straff som upptagits i föreläggandet. Ett föreläggande som avser endast böter eller böter och särskild rättsverkan som endast innebär betalningsskyldighet kan enligt 48 kap 11 § rättegångsbalken godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen bestämmer. Betalning anses dock ej som ett godkännande om det framgår att den misstänkte ej har avsett att godkänna föreläggandet.

I avsnitt 5.2 i Riksåklagarens handbok för handläggning av strafföreläggande (som återfinns på åklagarväsendets intranät Rånet) anges följande. ”Förskottsbetalning kan inte medföra godkännande genom betalning. När sådan betalning skett måste godkännande av föreläggandet således alltid ske skriftligen, i praktiken oftast genom att ett i samband med förskottsbetalningen befullmäktigat ombud godkänner föreläggandet.”

Vid rapporteringstillfället förnekade den misstänkte gärningen och förklarade att han ej var beredd att godkänna ett strafföreläggande. Vid samma tillfälle undertecknade den misstänkte en s.k. negativ fullmakt och förskottsbetalade bötesbeloppet.

Ett strafföreläggande utfärdades den 20 april 2005. Den 16 maj 2005 inkom ett bestridande av föreläggandet.

Den 2 juni 2005 inkom en skrivelse från Rikspolisstyrelsen (RPS). Av skrivelsen framgår att full betalning för strafföreläggandet inkommit den 18 april 2005 och att föreläggandet enligt RPS:s register för uppbörd var bestritt. Av skrivelsen framgår dock ej att betalningen var en förskottsbetalning.

Mot ovanstående bakgrund borde åklagaren ha underrättat RPS om att betalningen ej var att anse som ett godkännande av strafföreläggandet. Det har åklagaren ej gjort.

Beslutet att nedlägga åtalet

Beslutet den 7 juni 2005 att nedlägga åtalet har motiverats på följande sätt. Det föreligger ej längre tillräckliga skäl för åtalet mot den misstänkta. Den tilltalade har godkänt ett strafföreläggande den 18 april 2005 avseende samma förseelse.

Enligt min bedömning är beslutet felaktigt eftersom det ej förelåg ett godkänt föreläggande. Beslutet hade givetvis varit riktigt om det hade förelegat ett godkänt strafföreläggande när åtalet väcktes (jfr 48 kap 12 § rättegångsbalken).

Beslutet att återuppta förundersökningen

Åklagarens beslut att återuppta förundersökningen samma dag som åtalet nedlades framstår för mig som svårförståeligt oavsett om åklagaren då ansåg att det förelåg ett godkänt föreläggande eller ej.

Av 48 kap 3 § 2 st. rättegångsbalken följer att ett godkänt strafföreläggande gäller som en dom som har vunnit laga kraft. Om åklagaren den 7 juni 2005 ansåg att strafförelägandet var godkänt förelåg följaktligen inga skäl att återuppta förundersökningen. Om åklagaren däremot redan den 7 juni 2005 ansåg att betalningen ej kunde anses som ett godkännande borde han enligt min mening så snart som möjligt hos tingsrätten ha ansökt om ett undanröjande av strafförelägandet. Ett sådant förfarande regleras av bestämmelserna i 59 kap rättegångsbalken och sker ej inom ramen för en förundersökning.

Sammanfattningsvis anser jag att beslutet den 7 juni 2005 att återuppta förundersökningen var felaktigt.

Handläggningen av ärendet

Mot ovanstående bakgrund nödgas jag konstatera att ärendet ej har handlagts med den omsorg och noggrannhet som krävs vid myndighetsutövning.

Ärendets fortsatta handläggning

En annan åklagare har den 2 november 2005 hos tingsrätten ansökt om undanröjande av strafförelägandet. Tingsrätten kommer att fatta beslut i frågan inom en snar framtid.

EE anförde att Åklagarmyndigheten instämde i vad chefsåklagaren anförde i sitt yttrande och inte hade något ytterligare att tillägga.

AA kommenterade remissvaren.

Från tingsrätten inhämtades att strafförelägandet undanröjts den 11 maj 2006 efter framställning från åklagare. Av ett inhämtat diarieblad i åklagarens ärende framkom att åtal väcktes i augusti 2006.

Bedömning**Handläggningen vid rapporteringstillfället**

Av utredningen framgår att AA i april 2005 rapporterades för en hastighetsöverträdelse i Båstads kommun. I primärrapporten antecknades att AA var bosatt i USA. Enligt rapporten uppmättes hans hastighet med laserinstrument till 63 km/tim på en vägsträcka där den tillåtna hastigheten var 50 km/tim. Vidare angavs att AA förnekade att han skulle ha gjort sig skyldig till förseelsen och att han inte var beredd att godkänna ett ordningsföreläggande och inte heller att mottaga ett strafföreläggande.

Därutöver undertecknade AA en handling benämnd ”negativ fullmakt”. I den inledande förtryckta texten anges att fullmaktsgivaren erkänner brott och ger ombudet fullmakt att mottaga stämning alternativt godkänna ett strafföreläggande. Längre ned i dokumentet, i den förtryckta meningen att fullmaktsgivaren är villig att godkänna högst det bötesstraff och den särskilda rättsverkan som anges, är ordet ”inte” tillagt. Trots att det i fullmakten anges att AA inte önskar något ombud utan kommer att föra sin egen talan är inom en parentes en person vid polisen angiven som ombud. – Ett belopp om 1 200 kr debiterades också AA:s konto.

För en hastighetsöverträdelse kan inte svårare straff än penningböter följa (3 kap. 17 § och 14 kap. 3 § trafikförordningen [1998:1276]). För det brott som AA misstänktes för var, vid den aktuella tidpunkten såvitt framgår av handlingarna, föreskrivet böter om 1 200 kr.

Huvudregeln enligt 2 § första stycket bötesverkställighetslagen (1979:189) är att uppbörd av böter sker så snart dom, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har meddelats. Av andra stycket framgår emellertid att en misstänkt får betala förskott på böter som kan komma att åläggas honom utan hinder av att en dom eller ett föreläggande inte har meddelats.

Om en person som inte är bosatt i Sverige, utan endast tillfälligt vistas här, gör sig skyldig till ett brott för vilket han eller hon sedermera döms till böter, kan svårigheter att verkställa domen uppkomma. Beträffande den som är bosatt inom Norden finns emellertid möjlighet till verkställighet av en dom på böter genom bestämmelser i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge ang. verkställighet av straff m.m. Sverige har också anslutit sig till Europeiska konventionen om brottmålsdoms internationella rättsverkningar (se lagen [1972:260] om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom) vilken ger möjlighet till straffverkställighet i de länder som anslutit sig till konventionen.

I de fall då det inte finns någon överenskommelse om verkställighet, som är fallet t.ex. med USA, kan det dock finnas anledning att försöka säkra straffverkställigheten. Sådant säkerställande kan ske på olika sätt, bl.a. kan den misstänkte ges möjlighet att i förskott frivilligt betala de böter som kan komma att åläggas honom. Om den misstänkte inte kan eller vill medverka till en sådan åtgärd finns det anledning för en åklagare att överväga att ta egendom i förvar i avvaktan på ett beslut om kvarstad (jfr Riksåklagarens handbok för handläggning av strafföreläggande 1998-07-01). Regler om förvar och kvarstad finns i 26 kap. rättegångsbalken (RB). Beslut om kvarstad meddelas enligt 26 kap. 2 § RB av rätten. Som vid all tvångsmedelsanvändning skall proportionalitetsprincipen beaktas (jfr 26 kap. 1 § andra stycket RB).

Förskottsbetalning, dvs. möjlighet att deponera en summa motsvarande ett antagligt bötesstraff, bygger på frivillig medverkan och kan aldrig tvångsvis åläggas en misstänkt, oavsett dennes medborgarskap. I doktrinen har ansetts att, för att de rättssäkerhetsgarantier som omgärdar förvarstagande och kvarstad inte skall sättas ur spel, det är viktigt att förskottsbetalning verkligt sker frivilligt och i fall

där det egentliga fastställandet av en betalningsskyldighet framstår som en formalitet. Förskottsbetalning bör därför komma i fråga bara i fall där den misstänkte förklarar sig villig att godkänna ett strafföreläggande. Att den misstänkte erkänt gärningen torde emellertid inte alltid vara nödvändigt (Fitger, Rättegångsbalken, del 2, s. 26:9).

En förskottsbetalning på böter utgör givetvis inte ett godkännande av ett senare strafföreläggande. När sådan betalning skett måste ett godkännande av ett föreläggande således alltid ske skriftligen. I samband med förskottsbetalning brukar det därför utfärdas en skriftlig fullmakt eller ett skriftligt erkännande (se Fitger, a.a., del 3, s. 48:29 f.).

Enligt 48 kap. 10 § RB får ett skriftligt godkännande av strafföreläggande, som inte avser villkorlig dom, i den misstänktes ställe lämnas av den som är ombud för honom, om det till åklagaren inges fullmakt i original. Fullmakten skall bl.a. innehålla en förklaring att ombudet har rätt att godkänna strafföreläggande på den misstänktes vägnar. Polisman eller annan som håller förhör med den misstänkte får, enligt 3 § strafföreläggandekungörelsen (1970:60), inte föreslå denne att utfärda en sådan fullmakt utan att den misstänkte har erkänt brottet och det finns särskild anledning att anta att saken inte eller bara med svårighet kan avgöras genom strafföreläggande om fullmakt inte utfärdas.

Som sagts ovan erkände AA inte hastighetsöverträdelsen. Polismyndigheten har inte lämnat några upplysningar om vad som förekom vid rapporteringstillfället och inte heller kommenterat hans uppgifter om händelseförloppet. Ytterligare utredningsåtgärder framstår inte som meningsfulla. Det har således inte framkommit hur frågan om förskottsbetalning och utfärdandet av den aktuella ”fullmakten” kommit på tal.

Möjligheterna till förskottsbetalning bygger på frivillighet och det får självklart inte förekomma att den misstänkte ges en felaktig uppfattning om innebörden av åtgärden eller att polismän använder uttryckliga eller antydda hot om tvångsmedelsanvändning för att få till stånd en sådan betalning. Som anförts i kommentaren till rättegångsbalken bör den misstänkte i vart fall ha förklarat att han är villig att ta emot ett strafföreläggande för att förskottsbetalning skall komma i fråga. AA var enligt vad som framkommit inte villig att mottaga ett sådant föreläggande. Polisen borde därför inte ha föreslagit honom att göra en sådan betalning.

AA har därutöver uppgett att avsikten inte var att hans kreditkort skulle ha debiterats vid rapporteringstillfället utan att han överlämnade kontokortet till polisen på plats sedan de förklarat att hans konto skulle debiteras om han inte inställde sig i domstol vid en kommande förhandling. Som nyss sagts har polismyndigheten inte kommenterat saken. Jag konstaterar att AA, som han uttryckt saken hit, i vart fall inte förstått innebörden av den åtgärd som vidtogs. Om detta har sin grund i språkförbistring eller något annat har inte gått att utreda.

Jag kan vidare konstatera att eftersom AA förnekade gärningen fanns det enligt 3 § strafföreläggandekungörelsen inte förutsättningar att föreslå honom att utfärda en fullmakt. Den av honom undertecknade handlingen kom emellertid, genom ett handskrivet tillägg, att betecknas "negativ fullmakt". Genom detta och andra tillägg har handlingen fått ett motsägelsefullt och obegripligt innehåll. Det framgår klart av den förtryckta texten att handlingen är avsedd att kunna användas i de fall då en person erkänt ett brott och önskar ge ett ombud fullmakt att mottaga stämning alternativt godkänna ett strafföreläggande. Att, när dessa förutsättningar inte är för handen, genom "hemsnickrade" tillägg försöka anpassa dokumentet till situationen riskerar leda till att varken den misstänkte eller den som senare tar del av handlingen förstår vad den misstänkte gett uttryck för genom undertecknandet. Jag ställer mig mycket kritisk till utfärdandet av den "negativa fullmakten".

Sammanfattningsvis konstaterar jag att det finns anledning att rikta skarp kritik mot polisen för handläggningen vid rapporteringstillfället. Jag finner det också i hög grad anmärkningsvärt att polismyndigheten i sitt yttrande hit, utan att ha införskaffat närmare upplysningar om vad som förevarit, konstaterat att handläggningen varit korrekt.

Handläggningen vid åklagarkammaren

Av 48 kap. 4 § RB följer att ett bötesbelopp för en hastighetsöverträdelse kan beivras genom att den misstänkte föreläggs ett strafföreläggande. Den misstänkte kan då, som framgått, godkänna detta antingen genom att underteckna en förklaring att han erkänner gärningen och godtar det straff m.m. som upptagits i föreläggandet eller genom att betala det belopp till Rikspolisstyrelsen som angetts i föreläggandet. Betalning skall dock inte anses som ett godkännande om det framgår att den misstänkte inte har avsett att godkänna föreläggandet (48 kap. 11 § andra stycket RB). Att den misstänkte enligt bötesverkställighetsförordningen betalat ett förskott på böter utgör givetvis inte ett godkännande i den mening som avses i 11 § (Fitger, a.a., del 3, s. 48:30).

CC utfärdade den 20 april 2005 ett strafföreläggande beträffande den aktuella hastighetsöverträdelsen. Sedan ett bestridande inkommit den 16 maj väckte han åtal två dagar senare. Den 2 juni inkom en skrivelse från Rikspolisstyrelsen i vilken efterfrågades om den betalning som inkommit den 18 april var att anse som ett godkännande. Den 7 juni svarade CC att så var fallet.

Det framgick inte uttryckligen av Rikspolisstyrelsens skrivelse att AA gjort en förskottsbetalning. CC borde likväl genast ha insett att det inte var fråga om en betalning som utgjorde ett godkännande, särskilt som betalningen hade registrerats innan strafföreläggandet utfärdades. CC har förklarat att det felaktiga beskedet berodde på ett förbiseende. Jag har inte anledning att tro annat.

CC lade samma dag som han skickade meddelandet till Rikspolisstyrelsen ned åtalet med motiveringen att det inte förelåg tillräckliga skäl för åtal. Av 48 kap. 3 § andra stycket RB framgår att ett godkänt strafföreläggande gäller som en dom som har vunnit laga kraft. Eftersom det inte förelåg ett godkänt strafföreläggande var beslutet att lägga ned åtalet, som Åklagarmyndigheten också angett, inte korrekt i

sak. Om strafföreläggandet däremot hade varit godkänt kunde saken inte bli föremål för åtal varför jag också ställer mig frågande till motiveringen att det inte fanns tillräckliga skäl för åtal (jfr 20 kap. 9 § RB).

CC beslutade senare samma dag att återuppta förundersökningen. Han har uppgett att han fattade detta beslut sedan han insett att hans besked att betalningen skulle ses som ett godkännande var felaktigt.

Det förhållandet att CC beslutade att återuppta förundersökningen kan inte uppfattas på annat sätt än att han därigenom omprövade sitt tidigare beslut att lägga ned åtalet. Med anledning av det vill jag erinra om följande. En åklagares beslut anses visserligen enligt etablerad praxis kunna omprövas av den åklagare som fattat beslutet eller av någon annan åklagare på samma nivå. Hänsynen till inblandade parter och till stabiliteten i rättslivet kräver emellertid att beslut omprövas endast om det har tillkommit nya omständigheter. En sådan omständighet kan vara att nya fakta, t.ex. ny skriftlig bevisning, kommer i dagen. Att beslutsfattaren själv eller en med denne sidoordnad åklagare, t.ex. efter en förnyad rättslig analys, kommer till en annan ståndpunkt än den som lagts till grund för det tidigare beslutet anses däremot inte utgöra en sådan ny omständighet att grund för omprövning föreligger. Beslutet kan i ett sådant fall i princip inte ändras annat än inom ramen för ett överprövningsförfarande (se JO 2002/03 s. 107 med där gjorda hänvisningar). I det här fallet har det inte varit fråga om att nya omständigheter har tillkommit som kunnat motivera en annan bedömning i åtalsfrågan. Förutsättningar har således, enligt min uppfattning, saknats för CC att ompröva sitt beslut.

Mot bakgrund av vad CC anfört om sina överväganden inför beslutet att återuppta förundersökningen vill jag betona att enligt min mening bör en åklagare, som anser att ett godkänt strafföreläggande bör undanröjas eller att ett som godkänt registrerat strafföreläggande inte kan anses innefatta ett godkännande, utan dröjs-mål inge en begäran om undanröjande till tingsrätten (jfr Fitger, a.a., del 4, s. 59:27). Det kom nu att dröja till november 2005 innan en sådan framställning gjordes.

CC förtjänar således också kritik för sin handläggning av ärendet.

Slutligen vill jag endast nämna att JO inte är behörig att pröva anspråk på ekonomisk ersättning.

Vad AA i övrigt anfört föranleder inte något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.